

Program Phare SR9813.04

Zlepšenie postavenia Rómov na Spiši

**Podpredseda vlády SR Pál Csáky
Sekcia ľudských práv a menšín ÚV SR**

Dialogue Development

non - profit consulting

Zlepšenie postavenia Rómov s cieľom zvýšenia samostatnosti rómskej komunity

Hlbka problémov prameniaca z nízkej životnej úrovne Rómov na Spiši – území zaberajúcom 3500 km² na severovýchode Slovenska má mnohé stránky. Kombinácia vysokej miery nezamestnanosti a sociálneho vylúčenia vytvorila zložitý bludný kruh chudoby, ktorý je pre Rómov takmer nemožné prelomiť.

Dlhodobá nezamestnanosť a nevyhovujúce životné podmienky kombinované so zlou zdravotnou situáciou, nízkou úrovňou vzdelania, závislosťou na sociálnych dávkach a vysokou pôrodnosťou spôsobujú, že jedinou záchranou pre Rómov ostáva spoločnosť, ktorá ich však otvorene a tak často odmieta. Drogová závislosť a úžerníctvo sa stali vážnymi problémami v rómskych komunitách. Dĺžoby spôsobili rozdelenie komunít na rozličné kasty a nepomerne rozdelenie moci založené na finančnej závislosti.

Tento neradostný pohľad na sociálnu a ekonomickú situáciu väčšiny rómskeho obyvateľstva na Spiši spôsobil, že Európa sa začala zaoberať problematikou zlepšenia situácie Rómov. Európska únia v rámci programu Phare iniciovala projekty zamerané na sociálnu integráciu rómskej menšiny pri rešpektovaní rómskej kultúry prostredníctvom zavedenia európskych noriem v oblasti menšinových práv.

Vyriešenie situácie Rómov sa stalo dôležitým kritériom aj pre prístupové kritériá pre členstvo v EÚ pre niektoré krajiny. Z dôvodu existujúcej nevyrovnanosti v poskytovaní služieb štátnej správy pre znevýhodnené komunity a tiež rozšírenému skepticizmu a efektívnosti jednotlivých intervencií, vláda SR schválila Stratégiu riešenia problémov Rómskej národnostnej menšiny a prijala súbor implementačných opatrení.

Projekt Phare SR9813.04 zameraný na zlepšenie postavenia Rómov na Spiši a zlepšenie porozumenia ich situácie spoločnosťou tvoria integrálnu časť tejto stratégie. Tento projekt bol pilotným projektom, keďže boli využité rozličné prístupy na zlepšenie postavenia Rómov na Spiši v závislosti od danej komunity a sociálno-ekonomických faktorov. Ďalšie projekty s hlbším záberom budú nasledovať. Tento projekt úzko spolupracoval s Okresným úradom v Spišskej Novej Vsi.

Jedinou možnosťou ako zhodnotiť úspešnosť projektu je prostredníctvom aktívnej účasti rómskych komunít na príprave koncepcií, implementácii a kontrole opatrení pri zabezpečovaní integrácie v oblasti vzdelávania, obhajobe ochrany ľudských práv a zvýšení samostatnosti a zlepšení životných podmienok Rómov.

Práve pre tento účel boli vypracované kritériá na výber 10 pilotných lokalít pre materské školy a 5 lokalít pre komunitné centrá v Arnutovciach, Betlanovciach, Bystranoch, Chrasti nad Hornádom, Krompachoch, Letanovciach, Markušovciach, Smižanoch, Žehre a Spišskej Novej Vsi. V miestach realizácie projektu je rómska komunita zastúpená od 10 % až po 70% obyvateľstva.

Lokality , v ktorých prebiehal projekt sú zobrazené na nasledovnej mape:

Okres Spišská Nová Ves

Modely a ľudia – Metodológia projektu

Práca s rómskou komunitou, predovšetkým v osadách si vyžaduje okrem trpezlivosti i sústavný dialóg o potrebách i možnostiach , ktoré sú v ľuďoch. Dialóg ľudí zapojených do nášho projektu je o prekonávaní prekážok vznikajúcich medzi Rómami a nerómami a o hľadani spoločných riešení. Vzájomná dôvera i zodpovednosť pomáha podporiť autoritu komunitných centier i potvrdenie princípov partnerstva. (Mgr. Emil Samko, vysokoškolský pedagóg ,prednáša rómsky jazyk líder, MVO Za lepší život, Markušovce)

Na riešenie zložitej situácie rómskej komunity na Spiši tento pilotný projekt vytvoril koncepciu aktívnej účasti a vlastnej zodpovednosti komunity za aktivity prostredníctvom niekoľko násobných intervencií. Bol použitý nasledovný model:

Pociatocné zameranie projektu bolo vytvorené spôsobom aby rozličné elementy mohli vzájomne na seba pôsobiť a vybudovať štruktúru prostredníctvom aktivít. Príkladom tohto systému je keď zručnosti získané v rámci komunitnej práce v oblasti rodinnej výchovy viedli k lepšej dochádzke do materskej školy a tým k zvýšenej šanci pokračovať v štúdiu na základnej škole.

Hlavné výsledky projektu:

1. Komunitné modely prostredníctvom komunitných centier:
  - Vytvorenie osnov pre malú školu rodiny v oblasti zdravotnej starostlivosti, hygieny, vedenia domácnosti, ktoré sú výsledkom školení absolvovaných 200 mladými rómskymi ženami
  - Aktivity zamerané na sociálnu prevenciu v rámci špecifických programov pre viac ako 960 mladých Rómov
  - Programy špeciálnych sociálnych aktivít v oblastiach špecifických pre jednotlivé komunity s dosahom na viac ako 570 ľudí
2. Pracovné príležitosti: 50 mladých Rómov vyškolených na prácu s drevom v rámci komunitného vzdelávania a niekoľko mikro-projektov realizovaných v rámci vlastného fundraisingu.
3. Reforma vzdelávacieho systému: Zavedenie systému asistenta učiteľa v materských školách s rómskymi deťmi a vypracovanie návrhu osnov. Prebiehajúce semináre v oblasti pedagogiky a psychológie.
4. Rekonštrukcia: Monitorovanie súbežných aktivít vlády v oblasti rekonštrukcie
5. Budovanie povedomia: Vyškolenie personálu a komunitných pracovníkov, študijný pobyt v Dánsku a v Španielsku, práca s médiami, školenia a semináre
6. Práca s miestnou samosprávou, štátnou správou a relevantnými inštitúciami. Lokálne výbory a pracovné skupiny boli vytvorené v rámci jednotlivých komunit v mnohých prípadoch aj keď ešte neexistovali budovy pre komunitné centrá.

Tento projekt nemal za cieľ iba zlepšiť postavenie Rómov na úroveň väčšinového obyvateľstva, ale skôr nájsť spôsob na sociálnu integráciu Rómov v rámci miestnych komunit. Dialóg existuje ako najstaršia a najzákladnejšia forma komunikácie. Porozumenie účastníkov závisí nielen od presvedčivosti argumentov, ale aj od ochoty a schopnosti pocívať i rešpektovať názor toho druhého. Očakávania sa môžu, ale i nemusia naplniť, názory môžu byť protichodné a je otázka skúsenosti i pripravenosti kakému výsledku chcú partneri dôjsť. Výsledkom dlhodobého dialógu Rómov a nerómov na Slovensku je stále nízky stupeň akceptácie odlišných názorov. Tento pilotný projekt bol začiatkom dialógu o porozumení a zodpovednosti.

Vzdelávanie komunity a komunitná práca

Koncepcia rozvoja komunity v rámci tohto projektu vychádzala preferovala metódu vlastnej mobilizácie existujúcich zručností v komunite. Prostredníctvom základného školenia práce s pílou a poskytnutím rucných pííl na rozvoj zručností a infraštruktúry v rámci komunity boli naštartované procesy keď skôr alebo neskôr prevažne mladí Rómovia bez ukončeného vzdelania budú chcieť získať formálne vzdelanie. Toto nebol jediný cieľ, hlavným cieľom bolo vytvoriť podnety a motivovať účasť komunity na aktivitách.

Základným systémovým opatrením projektu bolo teda podporiť vznik a fungovanie komunitných centier ako nástrojov realizácie rozvojových aktivít smerom do vnútra komunity i ako nástrojov formovania postojov vo verejnosti. Perspektívnou možnosťou rozvoja komunitných centier je ich stabilizácia ako spoločenskej autority združujúcej odborníkov, dobrovoľníkov i záujemcov o riešenie daného problému, s partnerským postavením voči ďalším inštitúciám.

Hlavným cieľom činnosti komunitného centra bolo aktívne zapájanie sa rómskej komunity do prípravy a využívania príležitostí vedúcich k zlepšovaniu kvality života a k odstraňovaniu disproporcií. Konkrétne ciele komunitnej práce musia rešpektovať záujmy a potreby komunity i spoločnosti ,predovšetkým v oblasti štruktúry vzdelávania, prípravy na zamestnanie, zdravotnej osvetly či bývania.

Cieľovým územím časti projektu zameranej na budovanie a fungovanie komunitných centier bolo 5 miest a obcí okresu Spišská Nová Ves (Markušovce, Žehra, Krompachy, Arnutovce a Letanovce), so zastúpením rómskej komunity žijúcej v mestských štvrtiach či obciach, ale aj izolované mestské štvrte a osady.

Projektový tím bol zložený z 27 pracovníkov vzastúpení Rómov aj nerómov doplnený dobrovoľníkov z partnerských MVO i miestnych odborníkov, z ktorých piati boli koordinátori komunitných centier, desiatich boli asistenti učiteľov v materských škôlkach a desiatich pôsobili ako sociálni pracovníci. Všetci pracovníci pracovali interaktívne, napr. asistenti učiteľov trávil čas svojej práce v komunitných centrách.

Projekt prebiehal v troch etapách

V prvej *analytickej etape* boli zostavené lokálne pracovné skupiny , ktoré na základe situacnej analýzy špecifikovali jednotlivé problémy komunity, identifikovali ich príčiny a navrhli možné opatrenia i aktivity, ktorými je možné dosiahnuť požadované zmeny. Spoločným znakom okrem nezamestnanosti, bola aj nízka vzdelanostná úroveň, životné podmienky i zdravotný stav komunít.

Druhá etapa, s trvaním približne 4 mesiacov, bola zameraná na prípravu a realizáciu jednotlivých podujatí a aktivít, ako formy produktu komunitného centra a súbežne aj na komunikáciu s rómskou komunitou, s cieľom podporiť motiváciu a záujem o aktivity komunitného centra.

Medzi spoločné typy aktivít realizované vo všetkých komunitách patrili:

- *Malá škola rodiny* – zameraná na získanie teoretických i praktických zručností v domácich prácach, príprave na rodičovstvo i hospodárenie a bola určená dospievajúcim dievčatám a mladým ženám,
- *kultúrne a spoločenské podujatia* napr. Medzinárodný deň Rómov, Koncert tolerancie či Veľký prázdninový deň spojený s výletom na Spišský hrad.

V *záverečnej etape* s trvaním asi 8 mesiacov, sa realizoval výskum o predstavách cinnosti komunitných centier, možnostiach pracovného zaradenia a mobilizácia účasti rómskeho obyvateľstva na aktivitách v osadách.

Konkrétne aktivity obsahovali:

- Program starostlivosti o zdravie (zaockovanie 123 rómskych detí proti žltacke a chrípke) a brigády na vycistenie osady Letanovský mlyn v spolupráci s Klubom rómskej mládeže
- Rómske ženy a dievčatá v Arnutovciach sa zdokonaľovali v riadení domácnosti
- Problematiku užívania toluénu medzi 250 rómskymi deťmi riešil projekt ATAL Komunitného centra Krompachy
- V spolupráci Komunitného centra v Žehre s Nadáciou Dobrá rómska víla Kesaj a SOU Lesnícke v Bijacovciach sa naštartoval projekt pracovných zručností s lesnou technikou, ktorý absolvovalo 54 mladých Rómov a 8 z nich sa po absolvovaní hneď aj zamestnalo pri ťažbe dreva
- lokálna skupina v Markušovciach získala finančný grant Svetovej banky na úpravu 30 obydľí a vybudovanie WC v rómskej osade Jarecek

Návrh reformy predškolského vzdelávania

Asistenti učiteľov sú potrební najmä v oblastiach kde deti nastupujúce do vzdelávacieho systému pochádzajú z prostredia s nižšou sociálnou motiváciou a jazykovými bariérami. Ich rodiny im neposkytujú alebo nie sú schopné poskytnúť dostatočné množstvo podnetov na rozvoj psycho - motorických a kognitívnych zručností pre úspešné štúdium.

Najväčšou skúsenosťou z projektu je poznanie, že je veľmi potrebné podporovať vzťahy medzi matkou a dieťaťom a pomáhať matkám pri vzdelávaní v oblasti domácných prác rozvoji individuálnych kreatívnych zručností. Pre budúci úspech dieťaťa v multikultúrnom prostredí na základnej je potrebné, aby navštevovalo materskú školu a naučilo sa úradný jazyk v bilingválnom kontexte so súčasným rozvojom psycho - motorických a kognitívnych zručností. V tomto kontexte je dôležité formalizovať osnovy pre asistentov učiteľov a pre vzdelávanie rómskych matiek v oblasti starostlivosti o dieťa.

V rámci nového školského zákona sa navrhuje zavedenie pozície asistenta učiteľa. Kvalifikačným kritériom je absolvovanie úplného stredoškolského vzdelania, výborná znalosť rómskeho jazyka, doplnené 1 ročným špecializovaným kurzom na strednej pedagogickej škole akreditovanej Ministerstvom školstva SR.

Skúsenosti so zapojením asistentov učiteľov spolu s ďalším výskumom založenom na poznatkoch z tohto pilotného a ďalších projektov musia byť použité pri vypracovaní národných vzdelávacích osnov pre materské školy. V tomto kontexte je potrebné pridať detailnejší popis metodológie o bilingválnom a multikulturálnom vzdelávaní vo vzťahu k zavedeniu pozície asistenta učiteľa do predškolského vzdelávania.

Komunitné centrum Krompachy

Rómovia v Krompachoch žijú v štyroch mestských štvrtiach a tvoria asi 13 % podiel na počte obyvateľov. Miera nezamestnanosti medzi rómskym obyvateľstvom dosahuje 99 %.

Hlavné problémy:

- aktivisti lokálnej skupiny sa sústredili na problém užívania prchavej látky toluén, ktorá vážne poškodzuje zdravie, znižuje sa príležitosť na úspešné dokončenie školy i ďalšie zaradenie na trhu práce
- projekt Komunikácia mestského úradu s rómskou komunitou bol pripravený v spolupráci s Mestským úradom v Krompachoch

Hlavné aktivity:

- ATAL – Antitoluénová Alternatíva , bol projektom komunitného centra za podpory mestského úradu, základnej i špeciálnej školy, mestskej polície a dobrovoľníkov

Ciele ATAL :

- znížiť počet užívateľov toluénu v cieľovej skupine rómskych detí
  - navrhnuť a realizovať preventívne opatrenia a nástroje na obmedzenie užívania
  - motivovať deti a mládež z rómskej komunity k účasti na podujatiach komunitného centra a zapájať ich aj do prípravy
- Aktivity v rámci komunitného centra:
    - anketa o užívaní toluénu medzi rodičmi i deťmi z rómskej komunity
    - Medzinárodný den Rómov – Koncert tolerancie , vystúpenia miestnych súborov i sólistov , partnerov z iných komunitných centier , výstava výtvarných prác rómskych detí
    - Založenie rómskeho detského súboru Grajoro , pravidelné nácvičky a vystúpenia
    - Športové hry rómskej mládeže –prázdninové súťaže, hry a výlety
    - Malá škola rodiny - beseda o prevencii voci toluénu s rodičmi
      - besedy s deťmi o škodlivosti toluénu
      - terénna práca v ohrozenej cieľovej skupine
      - kurzy prvej pomoci, osobné stretnutia s lekárom
      - kurzy v starostlivosti o rodinu v rozvoji zručností
    - účasť mladých rómskych mužov na kurze pilčikov v SOU lesníckom Bijacovce
    - inciovanie vzniku ROS – rómskej občianskej stráže
    - návrh na limitovaný predaj toluénu v oficiálnej distribučnej sieti
    - Klub rómskej mládeže – OSF

V Krompachoch som prežil svoj temer celý život. Patrím k tým , ktorí poznajú problémy našich občanov veľmi dobre a veľmi ma znepokojuje , keď vidím rómske deti ako aj na ulici fetujú toluén. Preto sme spolu s rómskymi dobrovoľníkmi pripravili projekt ATAL s cieľom ponúknuť príležitosť na aktívne využitie voľného času v komunitnom centre. Dúfam, že nás v tomto podporia aj rodičia detí, pretože pomocná ruka, ktorú hľadáme, je najcastejšie na konci nášho ramena. (Jakub Zahradník, zástupca primátora mesta Krompachy, člen ATAL tímu)

Komunitné centrum Letanovce

V obci Letanovce a rómskej osade Letanovský mlyn žije cca 1 300 Rómov osada je vzdialená 3 km, kde nie v nej je zavedená pitná voda, električka ani plyn. Jediným zdrojom pitnej vody v osade je studňa. Nezamestnanosť dosahuje 100 %.

Hlavné problémy:

- lokálna skupina sa zamerala na riešenie problému nevyhovujúcej komunálnej hygieny a zdravotného stavu obyvateľov osady
- hlavným cieľom bolo : zlepšenie a dodržiavanie hygienických zásad v rómskych rodinách , úprava životného prostredia v osade, podporiť záujem rómskych detí a mládeže o aktivity komunitného centra

Hlavnými aktivitami v rámci Malej školy rodiny boli:

- prednášky o rodinnej výchove pre dospievajúce rómske dievčatá a mladé ženy ,
- osobné stretnutia lekára a sociálneho pracovníka s rómskymi rodinami
- edukácia rodičov , ako postupovať pri liečbe sociálnych chorôb
- súťaž v poskytovaní prvej pomoci
- očkovanie detí proti chrípke a hepatitíde
- účasť obyvateľov na zbere a likvidácii odpadu
- kúpanie detí v Komunitnom centre
- príprava a realizácia športových podujatí – Veľký prázdninový deň, športové hry,

- výlet na Spišský hrad a do Vysokých Tatier
- účasť mladých rómskych mužov na kurze pilčikov v SOU Lesníckom Bijacovce
- 6 zamestnaných v spolupráci s MVO Zachránme Letanovský mlyn na prácach lese
- prípravné práce pri výstavbe komunitného centra
- založenie MVO Spolu do Európy
- Klub rómskej mládeže – OSF

V Letanovciach sme chlpská partia. Doktor, sociálny pracovník, učiteľ a ja. Každý z nás robí to, čo vie najlepšie a snažíme sa pomôcť hlavne mladým. Od očkovania detí, cez výlety a športové turnaje až po robotu v dielni. Viem hrať na husle, viem ich aj opraviť a baví ma práca s drevom. Dostali sme nápad, ako využiť zručnosť časti mladých chlapcov pri úprave domov v osade i pri vybavení nášho komunitného centra i ako si čosi zarobiť. Všetko sa podarí, keď si človek verí. A ja verím tiež. (Viktor Horváth, rómsky aktivista MVO Spolu do Európy)

Komunitné centrum Markušovce

V obci Markušovce a rómskej osade Jarecek žije cca 1 300 Rómov osada je vzdialená 1 km s obmedzenou infraštruktúrou. Nezamestnanosť v rómskej komunite dosahuje 96%.

Hlavné problémy:

- Členovia lokálnej skupiny sa zamerali na riešenie problematiky bývania rodín a komunálnej hygieny v osade Jarecek, a dosahovaných výsledkov rómskych detí v škole

Hlavné ciele boli :

- zlepšiť podmienky bývania pre cca 30 rodín
- zlepšiť dochádzku a prospech rómskych detí v škole
- zvýšiť počet detí, mládeže i dospelých zaujímajúcich sa o prácu v MVO

Hlavné aktivity:

- pravidelné stretávania sa v škole vo voľnom čase detí, príprava na vyučovanie
- osobné návštevy v rodinách žijúcich v osade
- oslava Medzinárodného dňa Rómov v základnej škole
- brigády na úprave okolia
- organizovanie i riadenie práce rómskych obyvateľov pri úprave obydľí miestnymi aktivistami
- Malá škola rodiny
- prednášky a kurzy zamerané na starostlivosť o rodinu
- účasť mladých Rómov na kurze pílcikov v SOU Lesníckom Bijacovce
- organizovanie športových podujatí pre rómske deti
- Zlepšenie bývania v rómskej osade Jarecek – Projekt podporený Svetovou bankou
- "V Markušovciach sa nenuďme" - Projekt podporený NPOA

Naša MVO sa volá Za lepší život a už štyri roky sa o ten lepší život usilujeme. Je to náročná robota, pretože každý si lepší život môže predstavovať ináč. A nie každý je preto ochotný aj niečo urobiť, ale nám sa to darí, aj keď nám komunitné centrum veľmi chýba. Získali sme v Markušovciach už niekoľko grantov pre deti, a teraz robíme na úprave časti domov i chatrcí, pretože naozaj chceme lepší život. (Rudo Horváth, rómsky poslanec miestneho zastupiteľstva a člen MVO)

Komunitné centrum Arnutovce

V obci Arnutovce a osade žije 222 Rómov. Vzťahy medzi rómskou a nerómskou komunitou boli najlepšie v rámci realizovaného projektu. Materská škôlka bola zapojená do projektu Matka a dieťa. Nezamestnanosť sa pohybuje na úrovni 95 %

Hlavné problémy:

- lokálna skupina sa zamerala na riešenie problému sociálneho poradenstva v komunite a podpory návštevnosti detí v MŠ
- hlavným cieľom bolo : rozvinúť sociálne poradenstvo medzi obyvateľmi rómskej komunity, podporiť motiváciu detí koniace ZŠ v štúdiu na strednej škole, motivovať občanov k záujmu o aktivity komunitného centra

Hlavné aktivity:

- zapojenie sa časti obyvateľov do rekonštrukcie materskej školy
- osobné návštevy rodín žijúcich v rómskej komunite
- besedy so žiakmi základnej školy o ďalšom zaradení
- poskytovanie poradenstva v kontakte s inštitúciami
- príprava výstavy výtvarných prác rómskych detí
- Medzinárodný deň Rómov
- Malá škola rodiny – výchova k starostlivosti o rodinu
- Založenie MVO Komunitné centrum Arnutovce

Už dlho sa venujem sociálnej práci a poznám jej možnosti veľmi dobre. V praxi sa stretávam s ľuďmi, ktorí neboli ďalej ako v obci, či osade kde bývajú a ktorým chýba skúsenosť s úradmi. Sociálnu prácu chápem hlavne ako sústavnú výchovu k zodpovednosti a hlavne k potrebe ďalšieho vzdelávania. Mám osobnú skúsenosť aj s tým, že dosť veľa mladých ľudí podceňuje ďalšie štúdium a znižuje tak šancu nájsť si prácu. Myslím si však, že dlhodobá komunitná práca môže túto situáciu zmeniť. (Viera Kokyová, sociálna pracovníčka komunitného centra v Arnutovciach)

Komunitné centrum Žehra

V obci Žehra a osade žije cca 1 100 Rómov, čo predstavuje asi 70 % obyvateľov. Nezamestnanosť sa pohybuje na úrovni 95- 97 %

Komunitná práca bola podporovaná v MVO Spolu prostredníctvom rekonštrukcie komunitného centra.

Hlavné problémy:

- lokálna skupina sa zamerala na riešenie problému kvalifikácie rómskych žien a mužov
- Hlavným cieľom bolo : podporiť fungovanie pracovnej skupiny rómskych mužov, vyškoliť v spolupráci s ďalšími komunitnými centrami 50 mladých Rómov na prácu s drevoobrábacou technikou, zapojiť do aktivít komunitného centra čo najviac obyvateľov

Hlavné aktivity:

- zapojenie sa členov pracovnej skupiny do stavebných a rekonštrukčných prác pri oprave budovy komunitného centra
- tréningové aktivity v ovládaní techniky na prácu v lese v spolupráci s SOU lesnícke Bijacovce a Nadáciou Dobrá rómska víla Kesaj
- Malá škola rodiny – kurzy zamerané na starostlivosť o rodinu
- Príprava a realizácia stretnutia rómskych a nerómskych dôchodcov
- Medzinárodný deň Rómov , otvorenie komunitného centra
- Príprava a oslava Dňa matiek
- Športové podujatia pre rómske deti
- Vznik MVO Komunitné centrum Spolu Žehra

Tam kde je vysoká nezamestnanosť, sa nežíje veru nikomu radostne. Vidno to hlavne na deťoch, aká je situácia v ich rodinách. Ak sa to má zlepšiť, musia byť peniaze, ak majú byť peniaze, musí byť práca, ak má byť práca, musí byť aj človek, ktorý ju vie robiť. Realizovali sme kurz spracovania dreva. Pre rómske deti chceme zriadiť aj počítačový krúžok, v ktorom sa naučia ovládnuť modernú techniku a naučia sa cudzie jazyky, a tak budú neskôr pripravené uchádzať sa o prácu, ktorá im zabezpečí lepšie podmienky než majú teraz. (Marián Dunka, rómsky koordinátor komunitného centra v Žehre)

Budúca udržateľnosť

Skúsenosti azáveru metód niekoľkých intervencných schém, ktoré boli vykonané v časovom horizonte 2000 – 2001 v rámci tohto pilotného projektu budú v musieť byť nasledované systémovým riešením, aby sa v potrebnom case overili ich výstupy. Dlhodobým cieľom pokračovania pilotného projektu je podporiť mobilizáciu rómskeho komunity v procese efektívnej komunikácie a negociácie s miestnymi orgánmi a ostatnými inštitúciami sociálneho systému. Dilemou ostáva ako udržať rovnováhu sociálnej integrácie a uplatnenia menšinových práv Rómov pri zachovaní kultúrnej identity Rómskeho etnika. Toto by malo byť posilnené implementáciou decentralizovaných stratégií slovenskej vlády v rámci vzdelávacích, sociálnych a poradných služieb na zlepšenie pozície Rómov na Slovensku.

Špecifickými cieľmi do budúcnosti budú:

Kapacity a kompetencie v oblasti rómskej problematiky musia byť posilnené, aby projekt splnil svoju úlohu aj za časovým horizontom jeho trvania. Vychádzajúc zo skúsenosti odborníkov vyškolených a zúčastnených na projektových modeloch je potrebné zabezpečiť kontinuitu založenú na dohodách s ministerstvami, regionálnymi a lokálnymi orgánmi ako aj zahrnutím typov organizácii akými sú mimovládne organizácie zaoberajúce sa rómskou problematikou. Financovanie fungovania komunitných centier prisľúbili podporiť dánske fondy, zatiaľ čo ďalšia podpora špecificky pri pilotnom projekte detskej škôlky nie je zatiaľ plánovaná v kontexte s inými prirúbenými Phare programami. Budúce prípravy systematickej podpory koncepcie "malej rodinnej školy", sociálne aktivity a prevencia by mali byť koncipované v sociálnom prostredí, v ktorom miestna komunita už preukázala silné podnety pri hľadaní riešení do budúcnosti.

Nevyhnutným predpokladom udržateľného vplyvu je zlepšenie vzťahov v rámci komunity a vzájomný rešpekt medzi Rómami a väčšinovým obyvateľstvom. Nedostatok komunitnej štruktúry sa zhoršil neutešenými vyhliadkami zamestnanosti, všeobecne zväčša predurčené nízkou úrovňou vzdelania a zručností. V prostredí reštrikcie štátneho rozpočtu je z tohto dôvodu prioritou vlády identifikácia možností podpory samostatnosti Rómov. Konkrétnym záväzkom je zlepšenie infraštruktúry a obytných budov, ktoré sú rozhodujúce pre záchranu aktivít a pre vytvorenie priestoru, kde sa ľudia môžu slobodne a bez strachu stretávať.

Je potrebné, aby modely kooperácie so štátnymi predstaviteľmi boli založené na komplexných a profesionálne zostavených vládnych programoch. Mimo špecifických odporúčaní projektu predškolskej reformy, bolo vyslovených niekoľko odporúčaní aplikovať flexibilnejšie prístupy pri integrácii rozsiahlejších systémových plánov. Hoci slovenská vláda celí značnej reštrikcii štátneho rozpočtu v časovom horizonte niekoľkých rokov, vyjadrila vôľu a zámer uskutočniť proaktívnu menšinovú politiku, najmä so zreteľom na rómsku populáciu. Štát zabezpečil potrebné rozpočtové prostriedky s iniciatívou zlepšiť situáciu Rómov, vrátane záväzku reformy školstva. Napriek vážnosti situácie rómskej problematiky, najmä riešenia bytovej situácie, slovenská vláda bude spolupracovať na medzinárodnej úrovni minimálne za podpory EÚ pri zaistení adekvátnych infraštruktúrnych riešení ako aj životnej úrovne rómskej populácie.

Kontaktné informácie:

Dialogue Development

Mr. Kristian SØRENSEN
Kongevejen 40
DK-2840 HOLTE
Denmark
Phone: +45 45 414110
Fax: +45 45 413110
E-mail: dialogue@development.dk

Non-Profit Consulting

Jana LORENCOVÁ
Vysoká 30, P.O. Box 283
814 99 Bratislava
Slovak Republic
Phone: +421 2 52 920 110-4
Fax: +421 2 52 920 110-4
E-mail: lorencova@ajg.sk

Úrad vlády SR

Kinga NOVOTNÁ
Odbor koordinácie projektov
Sekcia ľudských práv a menších
Námestie slobody 1
813 70 Bratislava
Slovak Republic
Phone: +421 2 57295 273
Fax: +421 2 57295 424
e-mail: Kinga.Novotna@government.gov.sk

Delegation of the European Commission in the Slovak Republic

Ivana ŠKODOVÁ
Panská 3
81101 Bratislava
Slovak Republic
Phone: +421 2 54431718
Fax: +421 2 54432980
e-mail: ivanaki@hotmail.com